

M. Bol

Dit naschrift op de discussie van de studiedag "Mens, bos en arbeid" beoogt geen samenvatting te zijn. Daarvoor was het gesprek te heterogeen van niveau en waren de meningen te divergent.

Wel zijn enkele naar het oordeel van scribent belangrijke onderwerpen benadrukt die, al of niet afgegrond, aan de orde zijn gekomen. Onderwerpen die, aanknappende bij de functies van het Nederlandse bos, lagen op het gebied van schaalvergroting, van kwalitatieve en kwantitatieve normen voor bosbeheerders en werknemers, en van personeelsbeleid.

Bij formulering van de betekenis van het bos voor de samenleving stoot men bij discussiebijeenkomsten op moeilijkheden die enerzijds terug zijn te voeren op diversiteit van inzichten en/of van belangen en anderzijds op misverstand en tijdgebrek bij het uitspreken der meningen. Aldus kunnen ook schijnstellingen en schijnovereenkomsten worden geboren.

Er ontstaan dan, zoals op deze discussiebijeenkomst, formuleringen als:

- "de kurk van de bosbouw is de houtopbrengst"
- "bosbeheer en bosbouw zullen zich ook voor de toekomst moeten richten op de houtvoortbrenging"
- "bos kan alleen zijn sociale functie optimaal vervullen als het economisch beheerd wordt"
- "het bos moet zo worden aangelegd en behandeld dat de verschillende functies integraal zo goed mogelijk worden gediend"
- "het beheer dient, uitgaande van de meervoudige doelstelling, zo economisch mogelijk te geschieden"

Laatstgenoemde formulering biedt wellicht de beste basis voor een gemeenschappelijk uitgangspunt.

Naar het oordeel van scribent is het echter nuttig deze formulering, ter vermindering van misverstand, van een toelichting te voorzien die aldus zou kunnen luiden:

- Bij gering verschil in "waarde" van de verschillende functies (materiële en immateriële) en bij beperkte geldmiddelen zal de procedure achtereenvolgens bestaan uit:
  - wensen met betrekking tot de bestemming van het bos – beoordeling van de beschikbare geldmiddelen – resulterende in een compromis met betrekking tot de doelstelling – gevolgd door beheer en uitvoering.

- Bij grotere verschillen in "waarde" van de verschillende belangen en bij ruimere geldmiddelen zal de procedure eenvoudiger kunnen zijn: bepalen van de doelstelling – gevolgd door beheer en uitvoering.

Het verschil tussen beide situaties is daarin gelegen dat in het eerste geval bij het vaststellen van de doelstelling financieel-economische aspecten in sterkere mate mede bepalend zijn dan in het laatste geval. Bij beide situaties is het zaak om beheer en uitvoering zo economisch mogelijk te doen geschieden.

Dit betekent dat indien het Nederlandse volk bereid is om een toenemend deel materiële welvaart om te zetten in immaterieel welzijn (tweede situatie), dit van invloed kan zijn op de mate waarin in Nederland bosbouw wordt bedreven en op de aard van de bosbouw (bijvoorbeeld met betrekking tot houtsoortenkeus, ontsluiting, omloop).

– De vraag in hoeverre het Nederlandse bos voldoet aan de meervoudige doelstelling is nauwelijks aan de orde gekomen. De discussieleider, prof. dr. E. W. Hofstee, wees daarop in zijn slotbeschouwing. Een antwoord had kunnen zijn, dat het huidige Nederlandse bos voor sommige functies voldoet aan zijn doel, bijvoorbeeld milieuhygiëne, voor andere manco's vertoont, bijvoorbeeld voor de openlucht-recreatie (hogere eisen aan bereikbaarheid en ontsluiting, idem aan bossamenstelling, bij toenemende bevolkingsdruk) en zeer duidelijk voor de houtproductie (klein, versnipperd bosbezit).

– De vraag is gesteld of vergroting van productie-eenheden voor de bosbouw soulaas biedt. Exact is deze vraag (nog) niet te beantwoorden. Wel biedt tabel 1 uit het preadvies van prof. Van Duin een aanknopingspunt. Vergelijkende berekeningen in de landbouw geven aan dat de bedrijfsresultaten op grotere bedrijven beter zijn dan op kleinere er: dat samenwerking bij beide categorieën een gunstig effect heeft. Een *deel* van dit effect kan op *kleinere* bedrijven worden verkregen door inschakeling van loonwerkers.

Voor de bosbouw is deze uitspraak een duidelijke vingerwijzing. Het is zonder twiifel nodig om de specifieke situatie van de Nederlandse bosbouw verder te onderzoeken, o.a. door het verzamelen van cijfers voortkomende uit modelbedrijven, daarnaast echter moet een duidelijke bereidheid tot samenwerking

blijken.

- De vraag naar de optimale schaal in de bosbouw is evenmin exact te beantwoorden. Wel werd een globale aanduiding gegeven. Ir. Tromp suggereerde het vormen van regionale "bedrijfseenheden van formaat" ter grootte van 6-12.000 ha, onder de naam "boschappen" (naar analogie van wetenschappen).

Deze grootte komt, volgens schrijver, ongeveer overeen met minimale eisen voor een volledige benutting van moderne bosbouwmachines (bosbouwtrekkers, terreintransport-combinaties, kleine oogstmachines). Ir. Tromp komt tot de volgende regionale indeling en aantallen "boschappen": Gelderland 5 à 8, Noord-Brabant 3, Overijssel 2, Drente 2, Limburg 1, Utrecht 1.

- Met betrekking tot de aan bosbeheerders te stellen eisen, gezien in het kader van de ontwikkeling waaronder schaalvergroting, stelt ir. Tromp dat het onderwijs in de arbeidskundige problemen nog meer aandacht verdient; dit zou kunnen worden verwezenlijkt door het instellen van een leerstoel "arbeidskunde" aan de Landbouwhogeschool en het invoeren van een leervak "bosarbeidskunde" aan de Hogere en Middelbare Bosbouw en Cultuurtechnische School.

Prof. Van Duin wijst op de hoge eisen die bij bedrijfsvergroting worden gesteld aan de managers voor wat betreft besluitvorming en communicatie. Dr. Van Biemen stelt dat bij opvoeding, scholing en herscholing, de instelling moet worden verworven om zich snel aan te kunnen passen aan zich wijzigende omstandigheden.

- Op de vraag naar de ontwikkeling van de bosarbeidersstand wordt tijdens de discussie geen antwoord gegeven. Een deel van het antwoord ligt besloten in de prognose van ir. Tromp, die stelt dat er nu 3000 bosarbeiders werkzaam zijn en dat bij schaalvergroting en verdere mechanisatie de verhouding werknemer: aantal ha bos kan verschuiven van 1 : 80 nu naar 1 : 150 straks; ofwel een aantal arbeidsplaatsen van ruwweg 1500.

Belangrijk is of de te verwachten, toekomstige vraag en de ontwikkeling van de bosarbeidersstand gelijke tred houden. Tijdens het congres "Bos en hout", onderdeel van de manifestatie Bos en Mens in 1967, werd door schrijver het aantal bosarbeiders

geschat op 4000 en werd voorts een daling van het aantal arbeidsplaatsen voorspeld tot op 2500, binnen een periode van vijf jaar. Blijkbaar verloopt de afvloeiing snel, nu er in 1969 nog 3000 bosarbeiders blijken te zijn.

Een nauwkeuriger inzicht in de kwantitatieve, maar ook kwalitatieve ontwikkeling zowel van de zijde van de vraag als van het aanbod is dringend gewenst.

- Een vraag aangaande de perspectieven van prestatiebeloning wordt door dr. Van Biemen beantwoord door te stellen dat het systeem van prestatiebeloning geaccepteerd en gestimuleerd is in afwachting van een beter alternatief. Beloningssystemen zullen aan betekenis verliezen en wel des te sneller naarmate het aandeel van de mens bij de uitvoering van werk geringer wordt. Tengevolge van de technische ontwikkeling zal meer nadruk vallen op het zelfstandig samenwerken in kleine groepen met inspraak van de groep bij de taakstelling en groepsverantwoordelijkheid met betrekking tot de uitvoering.

- In zijn samenvatting - die in feite geen samenvatting is maar een persoonlijke visie - stelt prof. Hofstee tenslotte:

- dat er de laatste jaren een duidelijke verschuiving van de materiële naar de immateriële functies van het bos gaande is.
- dat het beheer van het bos, uitgaande van de meervoudige doelstelling, zo economisch mogelijk dient te geschieden; met name geldt dit ook voor het bos in overheidsbezit.
- dat er een duidelijke trend tot verslechterende rentabiliteit van de houtproductie is en dat het zeer moeilijk zal zijn aan de voortgaande loonstijging door bosbouwtechnische verbeteringen het hoofd te bieden; met name is dat het geval voor versnipperd, klein bosbezit.
- dat subsidiëring onder bepaalde omstandigheden en in bepaalde mate mogelijk kan zijn of worden, dat echter desondanks verwacht moet worden dat in versneld tempo particulier bosbezit over zal gaan in overheidsbezit.
- dat boseigenaren en overheid regelingen zouden moeten treffen om het overgangsproces zo geleidelijk mogelijk, met een minimum aan pijn en schade, te doen verlopen.